HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

פורענות מזדמנת לו. למי שעבדו עליו לרבעים יום גלח יסורין: **מפני הפוכה.** שהיה מוכיח לסם [ד] מעשיסם: **מאי דכתיב וזה דור דורשיו.** דמקיש דור לדורשיו: **למעליותא.** לענין חסידות [ה] : מאי שנא דכתיב ביהויקים ודקיהו בגלחת לפי שביקש הקב"ה להפוך מעשה בגלחת בימיהם: **פוקפא.** כעס: **ניוחא.** נוח לגלות:

הדרן עלך יש בערכין

השג יד נגודר. תורת דין השג יד שהעני נידון בערכין לפי השג ילו כלכתיב [ו] ומה מך הוא מערכך במה נודר חזלינן ולא במה נידל כלמפרש לקמן: **והמעיס נגידר.** כלמפרש לקמן [ז.]. ילך שהערך זקן נותן ערך זקן לגלח חזלינן במה שעיס [ח] דילידי לנודר להא לא אמר ערכי עלי ולגלח ערך פלוגי עלי וערך זקן מבן שעיס ומעלה פחות מערך ילד: **והערכין נגערך.** קלב הערך דזכר ונקבה במה נערך חזיל ולא במה מערין כלמפרש לקמן [שם] מיט שהעריך לשה לאמר ערך פלוגי עלי ועלי נותן ערך [ט] הנערך: **נומן הערך.** כלמפרש לקמן [שם] שלה הערין עלמו [י] פחות מבן עשריס לרוי ערך קטן וקולס נתיבתו נעשה בן עשריס אינו נותן לגלח כשעה שהעריך מתילה: **לומר אני אף בערכין כן.** אילו מתמי בערכין דומיא דקבנות הוי כקבנות להא לאמרת לערכין אינן כקבנות משום לגא דמו שהלדי דמפני מה עני שהעריך עשיר נותן ערך עני לפי השג יגו משום לגין בערכין חייב כלום ולא דמי למלוגא וזה שאמר על העשיר לא נתכוון לגלח לפי מדת שנותיו של העשיר שפחותין או יתירין על שנותיו שלו הלכך נידון בהשג יד להא לא פירש כלום לגלח ערך מדת [יא] שנותיו של] העשיר קיבל עליו ודין ערך נידון בהשג יד: **אלא עשיר שאמר ערכי עלי.** לרוי חייב ערך לשה דומיא דמלוגא עשיר ושמע עני וכו' (ג) : **גמ'** ומקשין **השג יד במעריך הוא.** ולא נגודר שהאומר דמי עלי אין נידון בהשג יד גלח הכל יתן כשיוכל לשמריען כפרק המומר מקלקי עלי (לקמן כ.). מומר בגדלים מבערכין שהגדלים אין נידונים בהשג יד: **ומאני דלכתיב על פי אשר תשיג וגו'.** כלומר אלי דקרי למעריך הכא נודר [ט] דליתנא דקלקל נקט: **השעים בנערך** (ז) **ולא בנידר.** דלהאומר דמי פלוגי עלי אין נידון לפי מדת שנים גלח כפי שאומר פלוגי עלי ממכר בשוק: **ואף על גב דמדירו עשיר.** בתמיה. מדירו היינו זה שאמר קרבן מנורע [יא] עלי: **דלמא** לגבל שמדירו לא ועל"ג דהוי עני: **מאי לגבל בקרבנות אינו כן.** הא בקרבנות נמי חזלת בתר נודר: לפומטו שם כן נדר בהדיא חמשים סלעים ואין נפטר בערך עני כג: לפי

השג יד בנודר והשנים בניזר והערכין בנערך. תימה אמאי לא ערכינהו בהדי הדדי ואיתני השניס והערכין בנערך ועוד תימ' אמאי לא תני [י] זכר נותן ערך נקבה ולא מיצטריך לקמן לומר הערכין בנערך [יא] כו': **ביצד** עני שהעריך את העשיר כו'. [יב] (פי' רש"י) לעיל (דף ז:) פרק אין בערכין פחות כו':

השג יד בנודר במעריך הוא. פי' במעריך דוקא לא בנודר כדקאמרי לקמן בהאומר משקלי (דף כ.). מומר בגדלים מבערכין שהגדלים מלים על השמה ועוף ואין נידונין בהשג יד מה שאין כן בערכין [יג] (והוא למעוטי מלוגא עשיר): **השג יד בנודר ביצד עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני.** [יד] מפי הר"ר מנחם מיאוש"י כגון עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני [טו] ואמר זה עלי נותן ערך עני [טז] אבל בקרבנות אינו כן הרי קרבן של מלוגא זה עלי כו' [יז] אלא פליג רבי ואומר [יח] עשיר שאמר ערכי עלי ושמע עני ואומר מה שאמר זה עלי נותן ערך עשיר כמו בקרבנות ובן משמע [יט] פי' דמתני': [כ] אבל מדירו עשיר מאי הכי נמי דמייתי בעשירות ס"ש מאי אבל בקרבנות אינו כן. והלא בקרבנות כמו כן הדין שאם אמר עשיר קרבנות של מלוגא עני זה עלי מביא קרבן עשיר ו"ע אי מאי חילוק יש בקרבנות לערכין ומשני אחמת פי' למלוגא עשיר ומדירו עני לאילו גבי מלוגא שם אמר עני קרבן של מלוגא עשיר זה עלי נותן ערך עשיר ללא חזלינן בתר הנודר ובערכין חזלינן בתר הנודר דאילו אמר עשיר ערכי עלי ושמע עני [ואמר] מה שאמר זה עלי נותן ערך עני לחזלינן בתר הנודר ומ"ש אילטריך הוא למעוטי גביה ללא חזלינן בתר נודר כמו בערכין ולרבי לאמר ערכין וקרבן שוין בדין זה שם כן לא אילטריך הוא למעוטי מלוגא עשיר כלפ] שמדירו עני דנותן ערך עשיר שהרי גבי ערכין כן סדין ללא אילטריך הוא למעוטי מלוגא עני ומדירו עשיר דס"ד הואיל ומלוגא עני ומדירו עשיר ס"ד הואיל חזלינן בתר נודר פשיטא דבערכין חזלינן בתר נודר דאמלוגא עשיר דאמר קרא אשר תשיג יד הנודר בנודר תלה רחמנא אבל בקרבנות אינו כן הרי שאמר קרבנו של מצורע זה עלי היה מצורע עני מביא קרבן עני ואע"ג דמדירו עשיר [כא] ואם לא הוא אמר רחמנא ולא לא הוא אמר רבי יצחק כשהיה מדירו עני ודלמא עליה דידיה חס רחמנא אמדירו לא דהכתיב הוא אמר רב אדא בר אהבה ואין ידו משגת לרבות את הנודר אבל מדירו עשיר הכי נמי דמייתי בעשירות א"כ מאי אבל בקרבנות אינו כן לפומטו שם כן נדר בהדיא חמשים סלעים ואין נפטר בערך עני כג: לפי עשיר, לכן תננהו בחדא לישנא והיינו דקאמר בגמרא איידי דאמר השג יד בנודר אמר השניס בניזר. הרא"ש ז"ל:

מאי דכתיב בראשית כו'. מ"ט כתיב בכלתים יותר מאחריני, ולפי שהיו בכלתים יותר מאחרים קשמר, ה"ל למכתב בשנה לשנה ולשנה למלכותו, אלא לפי שני קרא בדיבוריה וכתיב בכלתים, ללמדך שעשה בכלתים היה בימי יהויקים שביקש הקב"ה להמזיר את העולם למקומו וכשו כמו שהיו מבכלתים (סנהדרין קג.). **כיון שנסתכל בדורו.** של יהויקים שהיו לריקים, שעדיין לא גלו אחכם ושמקגר (שם). **דורו של צדקיהו.** היו רשעים, שכל הלריקים הגלו כבר עם יהויכין (שם).

הדרן עלך יש בערכין

רבינו גרשום

פורענות מזדמנת לו. ואם יאמר מאי דכתיב בראשית כו'. מ"ט כתיב בכלתים יותר מאחריני, ולפי שהיו בכלתים היה בימי יהויקים שביקש הקב"ה להמזיר את העולם למקומו וכשו כמו שהיו מבכלתים (סנהדרין קג.). **כיון שנסתכל בדורו.** של יהויקים שהיו לריקים, שעדיין לא גלו אחכם ושמקגר (שם). **דורו של צדקיהו.** היו רשעים, שכל הלריקים הגלו כבר עם יהויכין (שם).

הדרן עלך יש בערכין

השג יד בנודר. [השג יד כתיב על פי אשר תשיג יד הנודר בתר השג יד דמערך יערינכו בתר השג יד דמערך אזלינן דהיינו נודר כדמפרש בגמרא ולא בתר נערך כדמפרש כיצד עני שהעריך כו': **והשנים בניזר.** היינו כערך מה שכתוב (בתורה) אם מבן חדש (שנים) אם מבן עשרים בתר שנים דנערך אזלינן ולא בתר מערין ומפרש כיצד כו' אכל חד חד]: **אבל בקרבנות [אינו כן].** דלא אזלינן בתר השג יד דמדיר אלא [דניזר] כדמפרש הרי שאמר קרבנות של מצורע זה עלי שאביאם תחתיו: **היה מצורע עני [מביא קרבן עני] כו': רבי אומר אומר אני אף [בערכין כן.** כמו] בקרבנות **וכי מפני מה [אמר כן].** מפני מה קתני רישא דמתני' עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני דאזלינן בתר השג יד דנודר לפי **שאין העשיר הנערך חייב כלום אבל עשיר שאמר [ערכי עלי]** שחייב בערכו ושמע עני ואין לו נידון בהשג יד גלא הכל יתן כשיוכל לשמריען בפרק קא קרי למערך נודר: **והשנים בניזר.** בנערך איבעי ליה למיתני: **איידי דאמר השג יד בנודר.** בתר בנודר תלה רחמנא השג יד דאי עני הוא נותן שקל ופטור אפילו אם יעשיר את"כ ואם לא נתן שקל בעניותו אם יעשיר יתן ערך שלם: **אבל בקרבנות אינו כן.** אלא תליא השג יד בניזר: **ואע"ג דמדירו עשיר.** יביא קרבן עני כשהנידר עני: **ואמאי אם דל הוא.** המביא קרבן **אמר רחמנא** יביא קרבן עני והאי מדירו דחייב להביא קרבן עשיר הוא ואמאי מביא קרבן עני:

כשהיה מדירו [נמי] עני. הלכך מביא קרבן עני: **[ואמאי] ודלמא עליה דידיה.** על מצורע עצמו כשהוא דל חס רחמנא עליה דלייתי בדלות אבל מדירו שאמר קרבנותיו עלי אף על גב דעני הוא לא חס רחמנא עליה אלא אליתי קרבן עשיר דהא כתיב הוא כלומר דהוא מצורע לייתי בדלות אבל לא מדירו: **(אמר רחמנא) [אמר רב אדא]** הדר כתיב] **ואין ידו משגת.** דלא צריך למכתב דהא כתיב ואם דל הוא אלא ואין ידו משגת לרבות את המדיר כשהוא עני דמייתי נמי קרבן עני: **אבל מדירו עשיר [מאי] הכי נמי [דמייתי בעשירות]** אע"ג (דהמדור) [דמצורע] הוי עני אלמא דבתר מדיר אזלינן **מאי אבל בקרבנות אינו כן** כלומר דאזלינן בתר נידר הא קא חזינן מדוקא דאזלינן [נמי] בתר מדיר כמו בערכין:

מוסף רש"י

א מיי' פי"ד מהלכות מעשה קרבנות הלכה ט ופ"ט מהל' מחוסרי כפרה הלכה יח: **ב** מיי' פ"ג מהלכות ערכין הלכה ו:

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְיָ אֵת כָּל צִדְקוֹת יְיָ אֲשֶׁר עָשָׂה אִתָּכֶם וְאֶת אֲבוֹתֵיכֶם: שמואל א יב ז
2. זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: תהלים כד ו
3. בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכוּת יְהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה מֵאֵת יְיָ לֵאמֹר: ירמיה כו א
4. וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהָעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן: ויקרא כז ח
5. וְאִם דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לְתְנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן: ויקרא יד כא

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה למעלוגא וכו' מסיומת הס"ד ומ"ש מ"ס בראשית מאי שנא דכתיב: **(ז)** ד"ה והערכין נגערך וכו' ערך אשה הס"ד ומ"ש מ"ס הערך בזמן: **(ח)** ד"ה אבל וכו' עני וכו' הס"ד ומ"ש מ"ס השג יד כו' וקפריך: **(ט)** ד"ה השניס בניזר נגערך הוא ולא בניזר:

שינויי נוסחאות

ג) דומר אלמלי נא [נכ"ל: אלמלא (כלפנינו)] (ש"ם), **ב)** יהודס בראשית ממלכת צדקיה מלך יהודה (ירמיה כח ג) פיקס (ש"ם), **ג)** השג יד בנודר השג יד במערין הוא (ש"ם), **ד)** לסם לפי מעשיסם (ש"ם), **ה)** תינח לילים נמקן (ש"ם), **ו)** עלמו בהיותו פחות מבן עשריס (ש"ם), **ז)** מלא שנות העשיר (ש"ם), **ח)** נולד לישנא דקלק (ש"ם), **ט)** מלוגא זה עלי [ש"ם וכ"ה ברוש"ש], **י)** כ"ל והערכין בנערך כיצד ילד שהעריך זקן או זכר שהעריך נקבה ולא אלטריך לומר והשנים בנעלך וכו', **יא)** בנעלך כיצד כו' (ש"ם), **יב)** כ"ל פירשתי, **יג)** מהכס"ק מ"ו [וכן הס"ג ומגיה שניך בלישנ לקמן], **יד)** עני. מפרש כ"ל מנחם (ש"ם), **טו)** ומאי מה שאמר זה עלי (ש"ם), **טז)** ערך עני הס"ד, ומ"ל אבל בקרבנות (ש"ם), **יז)** בלפו"ל ואהא, **יח)** ופומר בעשיר שאמר (ש"ם), **יט)** משמע דיחטא דשמעתא דאמרי' אבל כו' [מיכות פי' דמתני' נמקן] (ש"ם), **כ)** ממחיל דנור מדש [צ"ק], **לא)** בלפ"ל שהדירו, [ומדירו] (צ"ק), **כא)** גי' ל"ק אלא הוא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני כלפיכמת, **כב)** עני. מורי הרמ"ר (ש"ם).